

A Cselekvés Iskolája

PEDAGÓGIAI FOLYÓIRAT

Kiadja az állami polgári iskolai tanárképző főiskola gyakorló iskolájának
tanári testülete.

Felelős szerkesztő: KRATOFIL DEZSŐ

Megjelenik évenként 5 kettős számban. Előfizetési díj egy évre 12 pengő.
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Szeged, Boldogasszony-sugárút 8. szám.

II. Rákóczi Ferenc emlékezete.

Halálának 200 éves fordulójára.*)

A török hódoltság megszűnésével nem tért vissza az ország nyugalma. A kivonuló keleti ellenség helyett kaptunk egy másikat, veszedelmesebbet, amely a kultúra és humanitás álarcában tört megmaradt birtokállományunkra, szabadságunkra, alkotmányunkra és becsületünkre. Nemzeti létünk e válságos pillanatában egy, családjától elszakított, idegen környezetben nevelt, fiatal magyar főúr tűzte ki a felkelés zászlóját, az egész világ elé tárván a magyar nemzet fájó sebeit a „Recrudescunt inclytæ Gentis Hungaræ vulnera“ (Felszakadnak a dicső magyar nemzet sebei) kezdetű kiáltványában. És jöttek a hívó szóra a szenvedő magyar haza minden fiai, szegények és gazdagok, katolikusok és protestánsok, főurak, nemesek és jobbágyok; magyarok, németek és tótok. Ha volt valaha a nemzet szívéből fakadó és az ország minden lakosát egy szent egységben összefoglaló küzdelem, úgy a Rákóczi felkelés azok közé tartozott. És állott a harc nyolc éven keresztül fény, dicsőség, küzdelem és megpróbáltatás közepe. Nem volt benne győztes és legyőzött. A kuruc hadsereg elvérzett, kifáradt, de félelmetes erejét megmutatta. Örök dicsőséget szerzett a magyar névnek, hitet téve a nemzeti öncélúság mellett. A hécsi udvarnak pedig be kellett látnia, hogy Kelet népe idegen törvényekkel nem kormányozható, a ma-

*) Szerző ünnepi beszéde a Tanárképző Főiskola „Botond Bajtársi Egyesület-“ének 1935 április 8-án tartott Rákóczi-emlékünnepeén.

gyar nemzet mindig elég erős arra, hogy a szabadságán és becsületén esett sérelmeket megtorolja. Majtény alól visszatérhettek a megtépett kurucok elhagyott tűzhelyeikhez. Csak az nem élvezhette a szatmári béke nyújtotta nyugalmat, aki legtöbbet tett érte: annak őre és megteremtője, a fejedelem. Nem akart, nem tudott megalkudni. Elment, hogy kifáradt népe megpihenhessen. Itt hagyott fényt, rangot, családját, 1.400.000 hold birtokot. A dicsőség nyolc éve után következett a száműzetés huszonnégy nehéz esztendeje. Lengyelország, Páris, Jenikőj, Rodostó; folytonos tervezgetés, remény és csalódás, a honvágy mardosó kínjai; végre 1735. április 8-án — ma kétszáz esztendeje — szomorú magányban a megváltó halál.

Ez volt Rákóczi Ferenc földi élete. Egyénileg tragikus sors, derékbatört pálya, mégis tüneményes és páratlan a magyar történelemben. A rodostói halott feltámadt sírjából és megkezdte a maga második életét. Második élete túlnőtt a földi lét szűk határain; egy egész nemzet minden vágya és kívánsága lüktetett benne. Rákóczi alakja az idő múlásával olimposzi magasságba emelkedett; neve a szabadság szimbóluma lett, minden nemzeti megújulás, minden magyar öröm és fájdalom kútforrása. A magyar nemzet örökre szívébe zárta és minden fiánál jobban szerette a bujdosó fejedelmet, akinek szomorú sorsában a maga tragikus életét szemlélte. Ösztönszerű megérzése volt ez Rákóczi személyén keresztül az egyéni és nemzeti sorsközösségnek. Mily sok a hasonló vonás egy ember és egy nemzet élete között! Kelet népének folytonos áldozatokat kellett hoznia a Nyugathoz való tartozásért, hogy Európa hagyas közönye jusson érte osztályrészüll; Rákóczi Ferencre, a hazaszeretet és önfeláldozás mintaképeire pedig a hazaárulás bélyegét sütötték, mert, mint hű magyar alattvaló, magyar királyát híven akarta szolgálni. (V. ö. 1715 : XLIX. törvénycikk 2. és 3. §. Rákóczi és társainak hazaárulóvá nyilvánításáról.)

A magyar nemzet mélyen fájlalta a Rákóczival történt igazságtalanságot és a megbántott fejedelemnek elégtételt szolgáltatott. Második életében a szeretet, ragaszkodás, hála és engesztelés ezernyi jelével vette körül. Minden idő csalódott, szenvedő magyarja könnyes szemmel tekintett Rodostó felé: valóságos nosztalgiát érzett a fejedelem iránt, akit visszasóvárog a haza minden röge, a kuruc népdal szerint „holtig szán, holtig bán“ még a kis gyermek is. Nem is lehetett elfelejteni, hogy fejedelmi vagyon örököse, királyi és hercegi vér sarja írta zászlajára a szabadság ígét és vette védelmébe az elnyomott szegény népet. Rákóczi egyéniségének varázsa mindenkint lebilincselte és a síron túl is csodákat művelt. Nevének említésére tömegek állanak halála után is csatasorba; zászlója alatt új és új felkelésekre indulnak. A Rákóczi-név varázsereje

a bécsi kormányt annyira megdöbbsentette, hogy még az emléket is kiirtani törekedett és árván maradt öreg bujdosótársainak sem engedte meg a hazatérést. A fejedelem térhódítását azonban nem lehetett megakadályozni. Rákóczi tovább nő, emelkedik, amint időben és térben távozik, és minden nagy csapás idején visszatérünk hozzá. A szabadságharc honvédei újra élik Rákóczi kurucainak dicsőségét. A szabadság költője benne látja azt a fényforrást, amely belevilágít a sötét magyar éjszakába. Az abszolutizmus éveiben egy késői iródeákja, Thaly Kálmán tovább rója a Mikes által félbehagyott sorokat. Udvari törénétírójává szegődik és kuruc hűséggel szolgálva haláláig, könyvtárra menő sorozatban tárja a Rákóczi-kor történetét a nemzet elé. Munkássága nyomán a kiegyezést követő évtizedekben Rákóczi tisztelete nemzeti kultusszá emelkedik. Sűrűn felhangzik a tárogató és nincs nemzeti ünnepély Rákóczi-induló nélkül. A Rákóczi-név eszmévé finomul a magyar lélekben és integráns része lesz a nemzeti öntudatnak. A kurucok irodalma, történelme, és költészete elfoglalja méltó helyét nemzeti művelődésünkben. 1906-ban a magyar országgyűlés jóváeszezi néhány megfélemlített vagy magáról megfélemlkezett szolgálalkú labanc tévedését; az uralkodó beleegyezésével kitörli a Rákóczit gyalázó cikkelyt a törvénytárból. (V. ö. 1906; XX. törvénycikk 2. §.) Most már nincs semmi akadály a fejedelem hazatérésének. 1906. október 29-én tartotta II. Rákóczi Ferenc 171 évi rabság után, fényes kíséret mellett dicsőséges bevonulását székvárosába, Kassára. Útja diadalmenet volt; a magyar nemzet született urát, véréből való vezérért üdvözölte benne. Megható jelét adta ragaszkodásának az a sok magyar város és község, amely örök hajlékot nyújtott a fejedelemnek és bujdosó társainak a róluk elnevezett és ma is nevüket viselő utcákban és terekben. A nemzet örömmámorban úszott; Rákóczi másodszer is meghódította az országot.

Az örömnünpre azonban nemsokára szomorú napok következtek. Rákóczi második élete sem nélkülözhetette a tragikumot. A fejedelem és a nemzet találkozásának egy újabb sorscsapásban kellett összeforrnia. Trianon sok-sok új Rodostót teremtett. Elcsatolt területeinkkel együtt a hazai földre megtért vezérlőfejedelmet is elvesztettük. Megszállott területen nyugszik a XVIII. század legnagyobb, legönfeláldozóbb magyarja. Megsokszorozva érezzük a mai napon fájó sebeink felszakadását, midőn emlékeznünk kell Rákócziról, az ő városának és megszentelt helyeinek birása nélkül. Mi, trianoni magyarok, megtépett kurucok módjára csak fájó sóhajtásunkat és titkos sóvárgásunkat küldhetjük a kassai dóm felé.

Napjaink tudományos történetírása a megdicsőült, glóriás vezérlőfejedelem helyett egy csalódott, szenvedő, erényekkel és hibákkal teljes, húsból és vérből való, emberibb Rákóczit ál-

lít élénk. Lehet, hogy ez a Rákóczi inkább megfelel a trianoni magyar lelkiségnek; lehet, hogy hívebben kifejezi elesettségünket és sorsunk tragikus kettősségét, de ez a Rákóczi nem a mi ideálunk. Mi azt a Rákóczit sóvárogjuk, akit a magyar nemzet két évszázados öröme és fájdalma mintázott meg, akinek egy atomja benne él minden magyar lélekben és benne fog élni, míg magyarok lesznek a földkerekségen, azt a Rákóczit, akinek neve hallatára — amint Petőfi írja — „lángolunk és sírva fakadunk.“
Eperjessy Kálmán dr.

Nevelés és gyakorlati lélektan.

(Harmadik közlemény)

Az alkat, a fejlődés, és a pszihés nemi különbözőségek kérdése.

Az előbbi közleményekben arra a kérdésre világítottunk rá, hogy a gyakorlati lélektannak mily szerepe van a gyermek és növendék egyéniségének megismerésében. Gondolattmenetünkben a „személyiséglélektan“ álláspontja volt irányadó számunkra. A személyiséglélektan vezet rá ugyanis legjobban, legmélyebben és legteljesebben a pedagógust azokra a lélektani mozzanatokra és alapokra, melyekből a nevelői megismerésnek és gondolkodásnak a maga elveit merítenie kell, mikor a gyermek exaktabb megismeréséről van szó.

Eddigi fejtegetéseink azonban hiányosak maradnának, ha a személyiség-megismerés eddigi szempontjait nem egészítenők ki újabb, nélkülözhetetlen szempontokkal, melyek szintén a személyiségtudományból s annak mai állásából erednek. Az alább következő soroknak az a céljuk, hogy bemutassanak az olvasónak három oly területet, melyekből szintén nyerhet a nevelő fontos ismereteket a növendék egyéniségére vonatkozóan: ezek a testi-lelki konstitúció (alkat) és a vele kapcsolatos lelki fejlődés s a nemek között fennálló lelki különbségek problémái. Mind a három kérdés csoport nagyon időszerű- és a mai, forrongásban álló lélektani tudományunk legmélyebb gyökereit érinti.

A) Az alkat és átöröklés kérdése.

A testi-lelki alkat és a vele kapcsolatos bonyodalmas és szétágazó problematikának csak azokat a legfőbb gócpontjait érintjük itt, melyek a nevelést közelebbről érdeklik. Hogy az